

VIGGO NAAE OG HANS BOGARBEJDER

Af AAGE WANTZIN

I begyndelsen af 30-erne kom VIGGO NAAE til København for at tiltræde en stilling som sætterfaktor hos Egmont H. Petersen. Ikke så forfærdelig mange kendte dette navn, som dog forud havde levet virksomt, omend såre beskedent i dansk bogtryk. Hans læremester, Niels P. Thomsen i Holstebro, sagde engang til mig: „han er en knægt med et godt tag på tingene og vil sikkert nok give københavnerne en og anden overraskelse — hvis han da kan få samlet sig sammen til det!“

Allerede i en tidlig lærealder var han mere end almindeligt interesseret i sit fag; men det må retfærdigvis siges, at det kun var i den del af faget, hvor han fandt den største glæde: i bogarbejdet! Akcidens- og især avisarbejdet var ham nærmest imod, selv om han i dag erkender, at der også i disse forgreninger ligger værdier, som ikke må underkendes. Hans navnkundige læremester erfarede snart, at den bogtekniske interesse ikke bare var noget overfladisk, et skin, der var anlagt blot for at tækkes mester; han oplevede hurtigt, at Naae ikke tog det så nøje, om der skulle ofres et par fritimer eller helligdage på den idealistiske typografis alter, blot han derved fik lejlighed til at „fuske“ sig til et lille privattræk, som han fornemt kaldte det, eller op under julehøjtiden en beskeden julehilsen. Disse småtryk blev da også den solide undergrund, hvorpå hele hans senere bogtypografi kom til at hvile.

I den forholdsvis ukendte unge faktor, der i sin tid kom til Egmont H. Petersens kgl. Hofbogtrykkeri, var der næppe mange, som så en kommende bogkunstner, og det ville også være urigtigt, hvis man påstod, at Viggo Naae fik sin boglige viden suppleret — endsige

beriget — her. Det kan vel næppe heller forbavse nogen, når man betænker, hvor forskelligt livet leves i et bogtrykkeri som Niels P. Thomsens lille kunsttempel og i det ultramoderne „Gutenberghus“. Hvis han selv havde ventet at kunne fortsætte, hvor han slap i Holstebro, blot med det plus, at han på den nye arbejdsplads ville få udviklingsmuligheder af ganske anden rækkevidde, så blev han i hvert fald skuffet. Mekanisering lå ikke for ham; hans indstilling var en ganske anden, og alligevel var han i flere år lænket til denne fejltagelse.

Til trods for, at han naturligvis måtte indordne sig under de forhold, som engang er og må være rådende i en stor virksomhed, hvor den enkeltes indsats bliver stillet i skygge af helhedens samlede arbejde, viste han dog pletvis, at han gik svanger med ideer, som lå ud over, hvad dagliglivet kunne opvise. Han fik ind imellem de trivielle merkantile opgaver stunder til at ride sin kæphest, privattrykket, og der foreligger fra disse år enkelte småtryk, som vidner om, at han stadig havde sin fine bogkultur i behold. Disse småtryk vil senere blive omtalt nærmere.

En kort tid var han lærer på Fagskolen for Boghaandværk, hvor man dengang mente, at han ville være i sit rette element, men af ukendte årsager havde det ikke forventet interesse; i stedet fik han den strålende idé at grundlægge Grafisk Cirkel, og det har alle boginteresserede siden haft megen glæde af. I denne faglige sammenslutning fik han rig anledning til at føre mange af sine ideer ud i livet, nu kunne han vise sin samtid, hvad han mente med bogtypografi i ordets bogstaveligste forstand.

Overgangstiden fra Niels P. Thomsen til Gutenberghus havde for så vidt været vanskelig nok, men den tålte dog ingen sammenligning med den overgangstid, der lå mellem Gutenberghus og det tilfældige bogmageri, som han nu fristede tilværelsen med. De få arbejder, der hidtil var kommet fra hans hånd, havde ikke altid fundet vej til netop de mennesker, der måtte formodes at have brug for en virkelig kvalificeret bogtilrettelægger, et begreb, der forøvrigt på de tider endnu var ret ukendt, og derfor vil det være på sin plads her at indskyde, at forlagsboghandler ASGER FISCHER, som var den første, der virkelig

EN FISKETUR LANGS KARUP AA

Sengen var, som tidligere bemærket, bred og dejlig blød, og Ræven bed slet ikke, men Sengetøjet var mærkeligt, der var nemlig to Dyner, en til hver, Naa, saa blev der ingen Stridigheder af den Grund, og efter at have røget en Pipe Tobak og passiareet lidt, lagde de sig til at sove.

Næste Morgen ved Syvtiden efter omtrent tolv Timers Søvn, krøb de to unge Mænd af Pjerene og kiggede sig paa. Efter at Morgenskaffen var nydt og Piben tændt, blev Kursen igen sat mod Aaen. Den Dag besluttede man sig til at gaa modat Vej. Altsaa op mod Strømmen. Snart delte Aaen sig i to Grene en stor og en mindre. Hvilken skulde man følge? Efter nogen Betænkning valgtes den mindste, her var man nærmest ved at fange en Del Foreller.

Ikke en Vind rørte sig, Himlen var graa, Græsset vaadt, en fuldstændig Modsetning til Dagen for Fiskene vilde heller ikke bide, kun en enkelt lille Ørred blev fanget. Derfor blev de to Fiskere omsider enige om at forlade denne Gren af Aaen og forsøge, om de ikke kunde finde den anden.

Altsaa gik de bort fra Aaen, vandrede op over en Bakkekam, og vidt og bredt foran dem laa Heden udbredt, frist og mørk med

EN FISKETUR LANGS KARUP AA

Væden drivende ned ad de alene høje Ris. Ikke et Dyr var at se, ikke en Fugl at høre, kun Lyngens Slag mod Støvleskafterne og detsagte Sus af den faldende Regn. Dog, der langt borte saas en Hytte, den laa vist i den Retning, som man burde gaa, og det var altid rart at have noget at sigte efter, man kunde ellers let gaa villd. Og efter en halv Times Vandring naaede man, drivvaadt til over Knæerne den lille Hytte.

Hvor laa den ikke ensomt, et lille Stykke daarligt Mark besaaet med Rug, en Dalsænkning bag Huset bevookset med lavstammede Fyr, hvormellem nogle Halmstæder og en enkelt af Træ stod, var alt, hvad der tydede paa, at Kulturen havde fundet Vej hertil. Ja, saa man nøje efter, fik man ogsaa Øje paa nogle Faar og Geder, der gik omkring mellem Fyrrene uden Toje. Det maatte sikkert være en Mand, som Verden havde skuffet, eller en Tater, der havde sit Hjem et saa ensomt Sted. Hvorhen skulde de nu gaa, efter den Stente, eller hvad det nu var, der saas derborte? Ja, det maatte de vist helst.

Efter en god halv Times Vandring naaedes Maalet, det viste sig at være en Række Grantræer, der stod paa Randen af en Skraaning. Her havde der været Mennesker fornylig, der

Dette opslag er hentet fra „En Fisketur langs Karup Aa“. De små, meget tæt satte kolumner understreger Genzsch-skriftens karakteregenskaber, og den lille margen-illustration pynter virkelig.

gjorde brug af Viggo Naaes evner, har en væsentlig skyld i, at offentligheden fik hans arbejder at se. Senere, da Naae blev knyttet til Det danske Forlag, tog stæbalden fart, og den voksede sig større og større ved kontakten med andre københavnske forlag, der efterhånden fik lyst til at gøre brug af hans kunnen.

Inden for dansk forlagsvirksomhed indtog Det danske Forlag en særstilling, idet det lod sine bøger sælge gennem brugsforeningerne, hvilket medførte, at forlæggerforeningen ikke ville gå med til at lade bogladerne forhandle dem. Da de således udelukkende kom ud til publikum gennem brugsforeningerne eller — i de sidste år — tillige gennem en del antikvariater, har muligheden for at give alle virkeligt boginteresserede lejlighed til at se den bogproduktion, Naae her var mester for, været ret begrænset. Han har derfor med begærlighed grebet de opfordringer, der kom udefra. Produktionsarten var næsten uden grænser: luksusbøger, jubilæumsbøger, litterære bøger, skole-

THOMAS
KINGO
SALMER
I UDVALG

Forord og Udvalg ved Kai Friis Møller

Træsnit af Povl Christensen

1943

FISCHERS FORLAG

Dette monumentale titelblad til „Thomas Kingos Salmer“ er dristigt i sin typografi. Læg mærke til titlens pyramideformede overdel og den fede stregs indleven i helheden.

SALMER

AF

HANS ADOLF BRORSON

FORORD OG UDVALG VED

KAI FRIIS MØLLER

Træsnit af Poul Christensen

FISCHERS
FORLAG

Titelbladet til „Salmer af Hans Adolf Brorson“ er af mindre kraftfuld virkning, men der er holdning over de stiplede versalie-linier. Den lille vignet er trykt på japanpapir og påklæbet.

og lærebøger og børnebøger — alle med en rigt varieret typografi, således at det var svært at pege på et særkende, hvilket igen understreger hans alsidighed.

Naturligvis kom han derved i forbindelse med mange illustratører, og han forstod at tilpasse sin typografi efter kunstnerens arbejde, selv om han ikke altid bøjede sig for deres ønsker. Han er sikker på sig selv, næsten stædig, og afviger kun nødtvungent fra sine teorier, hvad der vel nok nu og da har givet anledning til kraftige meningsudvekslinger kunstnerne og ham imellem, men samtidig har han — ved at stå fast på sit — givet bøgerne netop den udformning, vi beundrer.

Det, der i mange tilfælde gør Viggo Naaes bogarbejder så besnærende — både de ekstreme og de mere moderate — er den omhu, han ofrer på selve typografien, den måde, han behandler skrifterne på. At skrift og illustration er afstemt efter hinanden, er naturligvis det grundlag, hvorpå hans bogtilrettelægning hovedsagelig hviler; men det, der giver hans bøger egenart, er selve skriftbehandlingen. Han ligefrem kæler for det enkelte typelegeme, søger det frem med omhu og lader sig i øvrigt ikke binde af traditioner eller gængse satsregler. Den lærdom, han fik i overlevering fra Niels P. Thomsen, er naturligvis bundfældet, og den kommer kun frem på overfladen, når det er uomgængelig nødvendigt at tilpasse sig krav udefra. Og så kan han arbejde med skrift alene; det er ikke nødvendigt for ham altid at skulle have sit arbejde „løftet op“ ved hjælp af en kunstners illustrationer. Han kender til fulde det trykte ords skønhed og har vist at kunne fremtrylle det; men for at nå så langt i sin viden er det nødvendigt at have et mere end almindeligt kendskab til skrifterne og deres historie, at have studeret dem nøje og sat sig ind i deres karakteregenskaber. Sort på hvidt har han bogstavelig talt givet bevis på, hvad typografi er, når den er bedst, og der kunne ofres adskillige ord på at klargøre enkelthedernes betydning for helheden. I det efterfølgende skal der dog kun gives en kortfattet analyse af de væsentligste arbejder, og forhåbentlig er det muligt herigennem at give læseren et billede af Viggo Naaes indsats på bøgernes område.

RICHARD DE BURY: *Philobiblon*

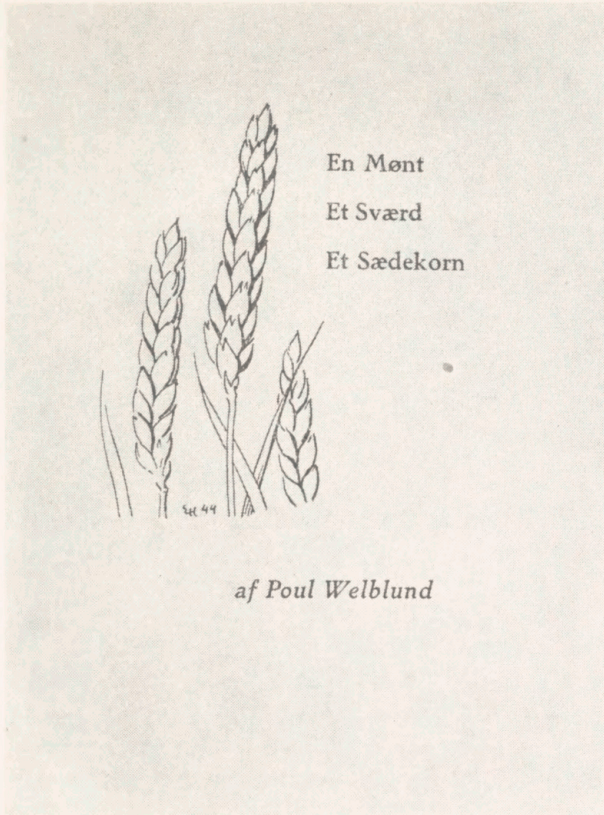
KAPITEL II. Der gives en Skat, som alle Mennesker ønsker at eje, ledet af et naturligt Instinkt . . . en Skat af Visdom og Kundskaber. Dens Værdi overstiger langt alle Verdens Rigdomme. Overfor den er kostbare Stene værdiløse. Sammenlignet med den er Sølv som Ler og det pure Guld som Sand. Ved dens Straaleglans er Solen og Maaenen mørke at se paa. I Forhold til dens uforlignelige Sødme vil Smagen af Honning og Manna forekomme bitter. O, du Visdom, som ikke falmer og visner hen med Tiden, du Viden, som altid blomstrer . . . hvor findes du, kostelige Skat? . . . Hvor skal kundskabstørstende Sjæle møde dig? Vi finder dig i Bøger.

Indlednings-siden til Richard de Bury: „Philobiblon“. Den relativt store Caslon-skrift er hensigtsmæssigt behandlet, og den morsomme blanding af versalier og kursiv i forbindelse med illustrationens anbringelse er raffineret.

Allerede i 1918 udsendte han det første selvstændige arbejde; det var en lille julepublikation, som bar titlen: *En Fisketur langs Karup Aa*. Så vidt vides, var han ikke alene om opgaven — en lærekammerat, Andr. Lund-Drosvad, var i kompagni med ham — men denne første tekniske udgydelse har utvivlsomt givet ham lyst til at fortsætte, og fra 1926, og indtil han drog til hovedstaden, har han udsendt en del småtryk, som han ganske vist i dag ser på som middelmådige begynderarbejder, men som i udgivelsesårene sikkert har stået uendelig højt i hans agtelse. Alle disse småtryk fortalte det samme: at her var en stjerne på vej opefter, og at man gjorde vel i at agte på den.

Holstebrotrykkenes fortrinlige typografiske indhold ufortalt, så var var det dog først, da han kom ind til København, at der kom mere fart over feltet; her kom det egentlige udbrud. Man så det næsten øjeblikkeligt i Stefan Zweig: *Tak til Bogen*, som han hos Egmont H. Petersen fremstillede i 1934, og i Richard de Bury: *Philobiblon*, der udkom året efter. Navnlige den sidstnævnte var en fin lille ting, som vakte beundring hos de få, der blev lykkelige ejere af den. På et lækkert stykke japanpapir havde han ved Caslons hjælp fremtryllet nogle ganske bedårende sider; få var de i tallet, men til gengæld virkede de overbevisende alene i kraft af en kultiveret typografi. Det var en perle, og med den tiltvang han sig en fortjent plads blandt hjemlandets førende bogteknikere.

I 1936 gav han atter livstegn fra sig; denne gang med en julehilsen, der var betitlet: *Skraas overfor Notre Dame*, som Mogens Lorentzen både havde skrevet og illustreret, og heri gjorde han vistnok for første gang brug af litografiet. Senere samme år gjorde han ved samme forfatters hjælp endnu et udfald med sin første publikation til Grafisk Cirkel. *Sjælden*, stod der på titelbladet, og sjælden var publikationen over al måde. Det var et eksperiment, der i sin enkelhed gik ud på med een skriftstørrelse at fremstille en hel bog, og det lykkedes for ham at narre læseren så vidt, at denne først ved et nøjere studium opdagede „bedraget“. Med Cicero Augustea i forskelligt antræk, såsom versalier, kursiv, kapitæler og almindelige store og små bogstaver — alt mere og mindre spatieret — gav han her anvisning

Omslag til Poul Welblund: „En Mønt, Et Sværd, Et Sædekorn“. De tre titellinier (rødt tryk) følger sig pænt til Ernst Hansens vignet. Desværre blev denne publikation ikke gjort tilgængelig for offentligheden.

på, hvor lidt der i virkeligheden skal til for at kunne lave en bog, og for den mest skriftfattige bogtrykker står ideen gratis til rådighed.

Grafisk Cirkel var netop stedet, hvor han kunne få luft for de opsparede ideer, og han fortsatte da også med at føre dem ud i livet. Her var der ingen økonomiske hensyn, som kunne gribe forstyrrende ind, her var der ingen fremmede diktatorer, der kunne tvinge ham ind på andre baner end dem, han selv ønskede at befare, og det skulle især vise sig at blive til gavn for hans udvikling. Omsider fik man da „øje på ham“, hvad der forøvrigt var besværligt nok, når man betæn-

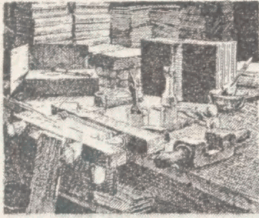
[Den femte Bøn] OG FORLAD
OS VOR SKYLD, SOM VI OG
FORLADE VORE SKYLDNERE!

Det er: Vi bede i denne Bøn, at den himmelske Fader ikke vel se hen til vor Synd, og ikke derover forskyde vor Bøn; thi vi ere intet værd af det, som vi bede om, have heller ikke fortjent det; men at han vil give os det altsammen af Naade; thi vi synde daglig meget, og fortjene vel idel Straf; saa ville vi da ogsaa igen af Hjertet tilgive og gerne gøre dem vel, som forsynde sig imod os.

Dette opslag er taget fra luksusudgaven af „Fadervor“. Elof Risebyes tegning er trykt på japanpapir og klæbet ind på det blanke blad. Typografien virker naturlig, og den anvendte Sorbonne-skrift spænder godt sammen med illustrationen.

ker, at de første småarbejder kun blev fremstillet i meget begrænsede oplag og derfor kun kom nogle ganske få mennesker for øje. Såvel forlæggere som de førende bogtrykkerier kom til ham for at nyde godt af hans særlige evner, og for Fischers Forlag tilrettelagde han i 1942 *Kingos Salmer i Udvalg*. Enhver, der har haft lejlighed til at se denne bog, vil erkende, at den rummer et bogarbejde, der rangerer meget højt, og sammenlignet med alle forudgående bøger af samme art står den i en klasse for sig. Uden at svingte Fischers Forlag lod han sig senere som nævnt knytte til Det danske Forlag, hvor han fik et arbejdsfelt, der var langt større, end han hidtil havde haft, og herfra stammer utallige bogarbejder — billige og dyre imellem hinanden — som udskilte sig fra, hvad der tidligere var set. Ikke mindst ofrede han sig en del for børnebøgernes udstyr — en opgave, ikke ret mange forlag

skrev, og hvordan deres Bøger saa ud, ogsaa en Part af deres Væsen. Lige saa trist er Synet af en Reol fuld af uindbundne, skævtstaaende og æselørede Bøger. Af dem har man for mange her i Landet. Uindbundne Bøger kendes ikke i England og Amerika, der

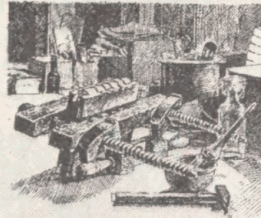

sælges enhver Bog i originalt Maskinbind, gerne Hellerredsbind.

Maa jeg gøre en Bemærkning om Bevaringen af Bøger. Erfaring gennem Aarene har vist mig at alt for

16

mange oprindeligt hele og velholdte Bind ender med at faa Ryggen laderet overst oppe, ved at blive trukket ud af Reolen med Pegefingeren. Man kan undgaa det ved ikke at stille Bøgerne for tæt sammen, men det tages der ikke Hensyn til ved aarlige Ho-

vedrengøringer, heller ikke en Instruks om at skyde Bøgerne ind paa hver Side af den man vil tage ud, og saa fatte om Ryggen paa Midten, Hus-aanden lader sig ikke belære, Aar ef-

17

Opslaget her stammer fra „Bogbinderen“. Den store Bembo-skrift slutter sig smukt og tæt om Mads Stages tegninger, der dristigt er placeret under kolumnens midte.

har interesseret sig nok for. Den relativt store bogproduktion, som Det danske Forlag i løbet af få år har præsteret, er meget alsidig, såvel stoffligt som teknisk, og at det blev Viggo Naae, der kom til at stå for tilrettelægningen, har kun gavnet udseendet. Enhver nok så lille opgave kælede han for, og de bogtrykkere, han samarbejdede med, har kun lovord tilovers for det lay-out-arbejde, han gav dem som forbillede til opsætningen. Han gjorde opgaven let for dem og forstod at omgå tekniske besværligheder, uden at det derfor gik ud over kvaliteten. Og når man tænker på ikke-faglærte bogkonsulenters ofte ret meningsløse krav til tekniken, er det dobbelt værdifuldt at vide, at den indsigtfulde bogkonsulent godt kan opnå smukke resultater uden at henfalde til betydningsløse og i reglen kostbare petiteser, der bare skaber irritation og modløshed hos bogtrykkeren.

Selv en så krævende opgave som den at være teknisk leder af et forlags bogproduktion gav ham imidlertid ikke tilstrækkeligt livsindhold; det var luksustrykkene og de mere kunstbetonede bøger, der havde hans største interesse. Derfor var det ham en lise at kunne dublere sin tilværelse, som f. eks. på Fischers Forlag, hvor han i 1944 sammen med Povl Christensen lavede den imponerende udgave af *I Skoven skulde være Gilde* og senere samme år *Brorsons Salmer*. Begge disse bøger var i særklasse; men navnlig er der rig anledning til at fæste sig ved den sidste, hvor han på ypperlig vis fik Povl Christensens originale træsnit — der forøvrigt var trykt på japanpapir — indlagt i sin typografi. Det er en bog, der længe vil komme til at stå som et ubestrideligt bevis på hans næsten overlegne færdighed.

Inspiration savnede Naae kun sjældent, men han var lydhør over for poesien, hvor den end optrådte. Således fandt han engang i et søndags-tillæg et lille digt af Poul Welblund: *En Mønt, et Sværd, et Sædekorn*, hvis strofer i den grad betog ham, at han gav det en typografisk iklædning, der stod mål med den poetiske værdi. Han trykte det selv på japanpapir i en lille håndpresse, som han på den tid (1944) tilligemed en sættareol havde installeret i sin privatlejlighed — men desværre blev denne lille fine publikation, uvist af hvilken grund, aldrig udsendt. Fra samme „fluesmækker“ kom der i øvrigt mange andre smukke småtryk til verden, og ude på markedet er de ikke de mindst efterspurgte.

Blandt alle de bøger, Viggo Naae har været mester for, vil det være svært at pege på een eller flere, der i typografisk henseende udskiller sig væsentligt fra mængden, men en nøjere gennemgang af hans produktion vil dog åbenbare, at bl. a. *Fadervor*, med illustrationer af Elof Risebye, er den undtagelse, der bekræfter reglen. Det vides med sikkerhed, at mange idealister forud for ham har søgt at løse denne opgave, men få har nået et resultat, der er smukkere end dette. Risebyes tegninger er i den føromtalte håndpresse trykt på japanpapir og indklæbet på bogens venstresider, og på højresiderne står teksten med en naturlighed, en naivitet, der er lige så ægte som selve *Fadervor*'s. Successen har åbenbart været så stor, at der var

Det var i November 1942. Aaret i Forvejen havde jeg taget Lærerindeeksamen, siden da havde jeg været løs Vikar ved Skoler i Nærheden af København. Nu havde jeg i de sidste Par Maaneder ikke haft ret meget Arbejde og var temmelig nedslaaet over det. Saa ringede Telefonen en Dag. Det var min Seminarieforstander: »Hvordan er det, kunde De tænke Dem en Plads som Huslærerinde paa Landet?» spurgte han. »Nej, det kan jeg ikke!« sagde jeg. Samtalen var lige ved at blive afbrudt, da jeg dog i sidste Øjeblik havde Aandsnær-værelse nok til at spørge om, hvad det var for en Plads. »Det er hos Pastor Kaj Munk!« Saa var jeg straks ikke mere saa afvisende over for Tanken. Det vilde jeg nu alligevel spekulere paa. Lang Tid fik jeg dog ikke. Jeg var ogsaa hurtigt klar over, at jeg vilde gerne. Næste Dag blev det afgjort, at jeg skulde rejse. En københavnsk Ven af Kaj Munk, som førte Forhandlingerne paa hans Vegne, sagde

Så smuk er indledningssiden til „Hjemme hos Kaj Munk“. Se, hvor stolt empireskriften rejser sig i den slanke kolumne og krones af J. Th. Skovgaards vilde svaner, og se, hvor hensynsfulde de små indrykninger er over for helhedsvirkningen.

behov for et større oplag. Prisen var imidlertid ikke for hvermands pengepung, naturligvis, og bogen udkom derfor året efter (1946) som en såkaldt „folkeudgave“, d. v. s. i et betydelig billigere udstyr; men om det blev en gevinst for nogen af parterne, skal være usagt. Den slags foreteelser gør sjældent lykke hos publikum; en hvilken som helst afvigelse fra originaludgaven vil altid af køberne blive opfattet som et forsøg på at narre dem, hvad der naturligvis ikke har været forlagets hensigt.

Den samme „spøg“ blev gentaget i et senere arbejde af Naae — omend det her indskrænkede sig til, at papiret til de to udgaver var af forskellig kvalitet. Det var *Hjemme hos Kaj Munk*, udsendt af Det danske Forlag i 1946, og pudsigt nok blev det sekundaudgaven, der kom til at rangere højest, idet de slanke kolumner, der var sat med Engelsk Antikva, og Johan Thomas Skovgaards små tegninger stod langt smukkere på det specialtryk, der var anvendt til den billige udgave, end på det stærkt tonede imiterede japanpapir, som luksusudgaven var trykt på.

Naae har sikkert ikke erkendt, at der kan opstå visse ubehageligheder ved en sådan dobbeltproduktion — eller måske har han ingen indflydelse haft på den — i hvert fald har han senere på Fischers Forlag tilrettelagt Charles Dickens: *Et Julekvad på Prosa* efter samme recept. Heri var illustrationerne til originaludgaven udført som originale raderinger af Jane Muus og trykt på imiteret bøttepapir, medens sekunda-udgaven måtte „nøjes“ med auto-klicheer på specialtryk. Denne bog er forøvrigt også en af dem, man gerne slår op i, blot for at se sig glad på en nobel typografi.

Da bogbinderfirmaet Jakob Baden i 1947 agtede at berige sine venner og kunder med en julehilsen, fik Naae overdraget den tekniske opgave, medens Johs. V. Jensen tog sig af stoffet. *Bogbinderen*, som bogen blev kaldt, var en lille lækkerbisen; navnlig fik man heri nogle fortræffelige eksempler på klichéanbringelser, der tog mere end almindeligt hensyn til tegningernes motiv. Mads Stage, som stod for illustrationerne, blev senere hen en tro og meget påskønnet følgesvend i mange af de bøger, som Naae tilrettelagde.

KALLIGRAFI

Haandskrivning og udsmykning i haand af bogstav og bogside er grundlaget for den skønne bog. Det er grundlaget for typografien og for træsnitterens eller gravørens udsmykningsarbejde, og enhver bogtrykker - overhovedet enhver, der har med bogfremstilling at gøre - burde fordybe sig i udøvelsen af eller kendskabet til kalligrafien og for en stund lade baade haand og sjæl beriges og øse glæde af illuminationens kunst. Typen vilde derved bevares levende under indflydelse af det stedse levende og smidigt føjelige forbillede. Det vilde forsyne typografen med et fond af forbillede og inspirationer, som han med skønsomhed vilde kunne gøre brug af ved til sit eget stivnede forraad at overføre, hvad han af kalligrafiens nye skønne frembringelser finder egnet til formaalet.

Ved fremstillingen af den haandskrevne bog, hvor forskellige udtryksmidler - symbolske som malende - er taget i brug, aabner desuden tilpasningen af bogstav til bogstav, af ord til ord, af billede til tekst og tekst til billede og af det hele til emnet og til bog-siden mulighed for stor ynde og fuldkom-

„Den skønne Bog“ — et emne, der forpligter! Det er typerne, der taler, og de taler godt for sig her. Omgivet af smukke margen-forhold står denne Bembo-side fornemt knejsende og gør reklame for — sig selv!

Tværs over en række jævne „hverdagsarbejder“ nåede han frem til en af sine ønskebøger: T. J. Cobden-Sanderson: *Den skønne Bog*. Igen en ren typografisk opgave, hvor den anvendte skrift var af samme størrelse lige fra bindtitlen til sidste blad, kolofonen undtaget, og atter blev man belært om, at der af et begrænset materiale udmærket kan opstå noget endog særdeles godt, blot det forvaltes af en tekniker, der har sans for værdierne. Den skønne Bog er i dette tilfælde ikke bare en titel, den er en kendsgerning!

Også *Margot Lander*-bogen, som han forestod for Rasmus Navers Forlag, er en af de bøger, man kan se sig fortvivlet-glad på. Omslagstypografien er så hensynsfuld over for det smukke foto, at man kan få hjerteondt ved at tænke på, hvilke forsyndelser der daglig begås af typografer, som har fået til opgave at kæde foto og tekst sammen. Naae har med denne bog åbenbart respekt også for den sceniske kunst.

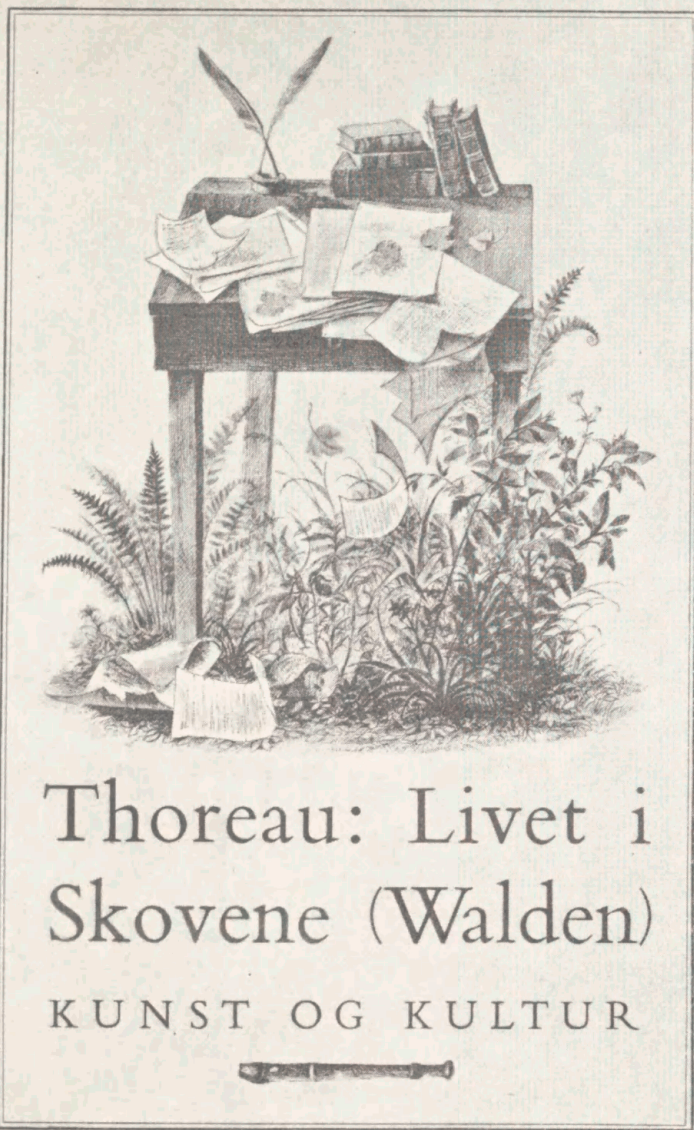
Bogtrykfirmaet Pedersen & Lefèvre, som gennem flere år har trykt adskillige af Naaes bøger, udgav i 1949 Washington Irving: *Litteraturens Ubestandighed* med træsnit af Carin Steenberg, og Naae har øjensynlig gjort sig særlig umage med netop i dette tilfælde at yde noget, der bar vidnesbyrd om, at det var en boggave fra et bogtrykkeri. Især er der grund til at hefte sig ved titelbladet. Dristigt har han benyttet stærkt spatierede versalielinier i blokform — og er sluppet godt fra det. Det understreger, hvad der til indledning blev sagt: at han aldrig føler sig bundet af traditioner, men anvender den form, der er forenelig med hensigten; i dette tilfælde har han altså foretrukket en form, der har sin rod i 1920erne.

At Naaes tekniske assistance er meget eftertragtet og endog søges af førende bogtrykkerier, når disse står over for opgaver, hvortil der kræves en særlig indsats, ses alene deraf, at J. Jørgensen & Co. og Langkjærs Bogtrykkeri, da de i 1949 fejrede henholdsvis 75 og 50 års jubilæum, bad ham forestå deres jubilæumsbøger. J. Jørgensen & Co. havde valgt emnet *Rosenborgtapeterne*, og Naae anlagde heri de store linier, bogstavelig talt, for at komme kravet til de vældige illustrationer i møde. Selv det, at bogen var i folioformat, forledte ham ikke til at anvende en tospaltet satskolumne, hvad der vilde have været natur-

THOREAU

Livet i
Skovene
(Walden)

Thoreau: Livet i Skovene (Walden)

KUNST OG KULTUR

På en relativt lille plads står omslagsteksten livligt brudt af rød farve (Livet i Skovene).
Den derved opnåede vekselvirkning mellem sort og rødt er flatterende.

En kvist mellem tårne

Af

SVEND KRAGH-JACOBSEN

Solidt står ejendommen Købmagergade nummer 50. Støt og vægtigt trækker den sin tunge facade mod Københavns gamle handelsgade, der krummer sig sindigt i lang og svaj bué gennem vor hovedstads ældste kvarterer og danner grænsen mellem akademikernes latinske bydel og det mere gemene sjakkerfolk, som bor tæt bag Trinitatis. Særlig køn er nummer halvtreds ikke at se til – selv husets venner vil indrømme det, som ejendommen rejser sig i den bombaste arkitektstil fra en af vor bys mindst krasne byggeperioder. Dog så slemt, at ejendommen kan siges at skæmme Købmagergade, er den langtfra. I forvejen er gaden jo et pêle-mêle af alskens byggeri med pæne og fæle, kønne og grimme huse i skiftende rækkefølge. Nummer 50 står sig kun slet i sammenligning med sin fredede nabo 52 med de fine linier i harmonisk spil, måske Købmagergadens smukkeste hus, dejligst at se fra pladsen om Rundetaarn. Ellers ser man

61

En ikke helt almindelig opdeling af denne side fra Langkjærs jubilæumsbog har givet dette tiltalende resultat. Selv den pågående stregranvendelse falder godt ind i billedet.

Margot Landor

S V E N D K R A G H - J A C O B S E N

Så hensynfuldt kan det lade sig gøre at koble foto og tekst sammen til en smuk helhed. Fotografiets dominerende virkning er bevaret gennem en nænsom og raffineret anbringelse af typelegemerne.

ligt for den, der respekterer kravet om en maksimumslinjelængde; frimodigt gav han læseren de uendeligt lange linier på bekostning af et smukt og til formålet svarende satsbillede.

Langkjærs jubilæumsbog var mindre dominerende i sit format, men ikke mindre i sin teknik. Alene titlen: *En kvist mellem tårne* indebar jo en hygge, som Naae — tilligemed tegneren Mads Stage, der havde de forøvrigt storartede illustrationer på sin samvittighed — overførte til tekniken.

Fælles for disse to publikationer er åbenbarelsen af den sikre fornemmelse af og indleven i stoffets art, som han gennem opbygningen giver udtryk for. Rosenborgtapeterne's fornemme rejsning og *En kvist mellem tårne's* indsmigrende hygge — hvad mere kan man forlange?

I det store og hele er det eet-binds-værkerne, man hefter sig ved, når man skal nævne Naaes bogproduktion; men han har dog også serieværker på samvittigheden, og enkelte af dem unddrager sig da heller ikke en lille omtale her. Først og fremmest er der *1001 Nat* (udgivet af Fischers Forlag), hvor man især må beundre titelbladet, og dernæst *Danske Klassikere* og *Europæisk Kulturbibliotek*. Egentlig er der ikke noget så stereotyp som seriebøger; men det betyder ikke, at tilrettelæggelsen af den grund er lettere — tværtimod. Man skal være i besiddelse af en vis forudseenhed for ikke at blive overrasket af ubehagelige brud på den eengang anlagte linie. Naae er i besiddelse af en sådan forudseenhed, og hans seriepublikationers typografi er ensartet pæn fra første til sidste bind.

Sammenligner man en af hans første med en af hans seneste bøger, vil man erfare, at lysten til eksperimenter snarere er tiltaget end aftaget. I Thoreau: *Livet i Skovene* (Walden) er hans omslagsopsætning en bekræftelse herpå. Mads Stage, der forøvrigt fik den største del af bogens succes, har ganske vist taget broderparten af trykfladen, men på den tiloversblevne plads har Naae moret sig dejligt med et par Bembo-linier, der er gjort ekstra livlige gennem en dristig linie- og farvedeling.

— Modernist i ordets egentlige betydning er Naae ikke; han har utvivlsomt fundet hvile i aksialtypografien. I hvert fald har han kun

LITTERATURENS
UBESTANDIGHED
SAMTALE I WEST-
MINSTER ABBEY

Af Washington Irving

Omslaget til „Litteraturens Ubestandighed“ er gjort af simple midler, men virkningen er overordentlig tiltalende. De to øverste linier er trykt i sort, de næste to i blå og vignet og bundlinie i sort.

sjældent gjort sig til talsmand for asymmetrien. Det er imidlertid næppe, fordi han har været ufølsom over for tidens strømninger, men snarere fordi han — som så mange andre af vor tids betydende bogfolk — føler, at der ligger noget tillokkende, noget boglig-hyggeagtigt i den symmetriske typografi, noget som i langt højere grad tiltaler læseverdenen end den ofte lidt forvirrede asymmetri.

Denne aversion til trods er han dog ikke uvillig til at afpasse sin typografi efter de krav, som bogens stof måtte kræve, hvilket med al ønskelig tydelighed fremgår af eksemplet side 59, der er en titel til en bog med et abstrakt indhold. Det er en helt ny Naae, som fremstår gennem dette titelblad; men om han ved denne fornyelse opnår at hefte nogen særlig værdifuld skalp til sit iøvrigt rigt behængte bælte, er en anden sag. Denne forvredne tiltellinie er ganske vist morsom og hensigtsmæssig i sin form og har ganske afgjort en duft af fransk over sig, men noget varigt mén efterlader den sig forhåbentlig ikke hos ham.

Der er hidtil kun omtalt en enkelt af de publikationer, Naae har udsendt gennem Grafisk Cirkel, og det har følgende to årsager: for det første, fordi disse publikationer ikke må gøres til genstand for en „fremmed“ omtale, og for det andet, fordi den ene omtalte (*Sjælden*) var så fremadpegende i sin typografi, at det var svært at udelukke omtalen af den. Alt, hvad han hidtil har udsendt i denne snævre kreds, bærer imidlertid præg af vilje til at give bøgerne en typografi, der ikke alene er tillokkende, men i mange tilfælde endog forbilledlig. De eksperimenter, Naae her har kunnet foretage, har senere vist sig at skulle få megen indflydelse på hans udvikling, samtidig med at han derved også har givet dansk bogtryk noget at tænke på — og glædes over.

TO
EPISTLER
OM
Kaffe, Te og Tobak

af LUDVIG HOLBERG

Indledning og Noter ved Tage la Cour

Træsnit af Carin Naas

SCRIPTA*

McmI

Her er et eksempel på, at utallige enheder udmærket kan forenes til et samlet hele. Eksemplet er hentet fra en af de senest udsendte Scripta-publikationer.

IN
VINO
VERI
TAS

af SØREN KIERKEGAARD

FORTALE AF JOHANNES SMITH

TRÆSNIT AF POVL CHRISTENSEN

SCRIPTA* · KØBENHAVN · MCMIL

„In vino veritas“ er også en Scripta-publikation, og titelbladet til denne er et billede på sand eksperimentaltypografi. Vase- og blokform forenes på meget tiltalende vis.

Kapitel III

Hvordan prisen skal fastsættes når man køber bøger

Fra det foregående drager vi en slutning der er meget behagelig for os selv, men, som vi tror, kun acceptabel for få; nemlig denne, at ingen dyr pris bør hindre nogen i at købe bøger hvis han er i besiddelse af den sum der forlanges for dem, med mindre han da vil modstå sælgerens pengebegærlighed eller afvente en mere passende tid for købet. Derfor, hvis det er visdommen alene der bestemmer bøgernes pris, og visdommen er en uendelig dyrebar skat for mennesket, og hvis bøgernes værdi er usigelig stor, som vore præmisser forudsætter, hvordan skal da købet kunne vises at være dyrt, når det gode der købes er uendelig værdifuldt? Salomon, denne menneskets sol, påmindes os da også i *Ordsprogene* om at bøger bør købes frit, men sælges uvilligt. »Køb sandhed,« siger han, »og sælg den ej, så og visdom, lærdom og forstand.«

Men lad os til det vi beviser med retorik eller logik føje eksempler fra historien. Ærkefilosoffen Aristoteles, der efter Averroës' mening blev givet menneskene som

En side fra „Scripta-bøgerne“ : Philobiblon, der må siges at være en af de smukkeste, Viggo Naae har fremstillet. Sikker formsans og øje for proportionernes betydning er nedlagt i denne ualmindeligt skønne bogside.

Det er let at se, at titelbladene har hans særlige bevågenhed, hvad der i og for sig ikke er noget mærkeligt i; mere mærkeligt er det, at han har mod til at give dem en udformning, som det f. eks. er tilfældet i Scripta's bøger — navnlig *Philobiblon* og *In vino veritas*. Hans leg med Scripta-bøgerne er faktisk et kapitel for sig; her er hans idealistiske tanker kommet til udtryk på mere end een måde. Enhver, som blot følger lidt med udviklingen herhjemme, vil vide, at Danmark har et ualmindelig dårligt marked for kulturspredere af den art, som Scripta repræsenterer. Forbavsende få interesserer sig for at *købe* bøger, der bare koster lidt mere end en almindelig forlagsartikel; det er ubegribeligt, men sandt! Derfor er der grund til at glæde sig over det initiativ, som Naae og hans medudgivere, Tage la Cour og Henry Thejls, har udvist ved at tage kampen op — endda med udsigt til at tabe — og skulle han ikke opnå andet end at se sit arbejde delvis spildt og et økonomisk tab, ja, så kan han i omskrevet form med Hostrup sige: „En smule idealisme gik bort, men bøgerne blev bevaret.“

En lignende skæbne kan muligt overgå en anden forekomst fra hans frodige ideers have: det lille eksklusive tekniske tidsskrift *Fra A til Z*, der indtil nu har vist sig at være til særdeles stor glæde for vore unge videbegærlige teknikere. Det lille blad rummer prøver på de allerbedste af hans arbejder, ledsaget af en behagelig kortfattet tekst, der peger på de enkeltheder, som har haft betydning for det endelige resultat. Han har set det som en væsentlig del af sin opgave med bøger at stille alle indhøstede erfaringer til rådighed for samtidens teknikere, og det vil blive værdsat efter fortjeneste. Det er da også en almindelig mening blandt hjemlige fagfolk, at han herigennem har løftet sløret for hemmeligheden ved at kunne præstere en virkelig fin bogtypografi.

Da Viggo Naae i 1949 fyldte 50 år, var det derfor naturligt, at en taknemlig kreds af hans venner gav ham en lille bog i fødselsdagsgave. *Libri et homines* havde man døbt den, og ved Mads Stages, Povl Christensens og Ebbe Sadolins illustrerende hjælp havde stoffet fået en kolorit, som han kunne nikke genkendende til. Ideen med i

LES YEUX DE CIRE

POÈME DE JEAN ARP

DESSINS DE
RICHARD MORTENSEN

DENISE RENÉ

En abstrakt titel, som ligger fjernt fra, hvad Naae ellers præsterer. Den er dikteret af hensynet til bogens indhold, og der er da heller ingen, som er i tvivl om, at den er fransk i hele sit sprælske væsen.

slige tilfælde at give en bog er ikke ny, men den kunne næppe være anbragt bedre.

Det er sagt før, at dansk bogtryks nuværende tekniske stade på ingen måde er ringe, og det er rigtigt; men hvor *er* det betryggende at vide sig i besiddelse af bogkunstnere af Viggo Naaes type.

S U M M A R Y

The article deals with the many books printed or produced by VIGGO NAAE (b. 1899). Mr. Naae was first apprenticed to Niels P. Thomsen, a well-known printer, in the small town of Holstebro. Mr. Asger Fischer was the first publisher to employ Naae's typography, distinguished by the artist's free and yet carefully considered handling of type faces as well as by his great talent for working type and illustration into a harmonious whole.

Mr. Naae has prepared the lay-out of many books of various kinds for Det Danske Forlag, novels, text-books, and children's books. His finest work, however, is of a bibliophile kind. Among his works are some printed with a single size of type, and he has done great things with just full and small capitals, italics, and ordinary capitals and lower case in different spacings. He has designed a number of the books published by the "Graphic Circle" in Copenhagen. Well-known is his edition of the Lord's Prayer illustrated by Professor Elof Risebye. He has collaborated happily with artists like Povl Christensen, Jane Muus, and Mads Stage. Most important, however, in Danish typography are those books whose beauty depends on the use of type alone, such as the 'Scripta' editions, among which is the Danish translation of the Philobiblon. Mr. Naae is also the editor of a significant little periodical publication about typography 'Fra A til Z'.